

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»**

Виконала: здобувач вищої освіти
2 курсу, групи SoO1-M21z
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Нітішевська Вікторія Юріївна

Керівник:
Докучина Т.О.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	8
1.1. Поняття «компетентність» та «професійна компетентність педагога».....	8
1.2. Інклюзивна компетентність — як складова професійної компетентності сучасного педагога.....	15
1.3. Формування інклюзивної компетентності педагогів загальноосвітнього напрямку.....	23
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	34
2.1. Методика дослідження рівня інклюзивної компетентності педагогів.....	34
2.2. Аналіз результатів.....	42
2.3. Методика формування та підвищення рівня інклюзивної компетентності педагогів.....	54
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Актуальність теми. Україна сприймає та активно впроваджує позитивний досвід зарубіжних країн у сфері освіти з метою інтеграції в культурне європейське та світове співтовариство, поєднуючи нові тенденції з кращим вітчизняним педагогічним досвідом та адаптуючи під запити українського суспільства. В основу модернізації системи освіти в нашій державі покладений компетентнісний підхід та забезпечення відкритості освіти для всіх, які реалізуються у проекті Нової української школи. Особливе місце займає навчання осіб з особливими освітніми потребами як свідчення процесу гуманізації і демократизації суспільства.

Низка наукових праць присвячена вивченню готовності майбутніх педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Дослідженням питання інклюзивної освіти та проблем впровадження її в освітній простір України займається низка вчених, зокрема: В. Бондар, Л. Гречко, В. Засенко, А. Колупаєва, С. Литовченко, С. Миронова, Ю. Найда, Т. Сак, В. Синьов, Н. Софій, І. Супрун, О. Тараненко та інші. Питання інклюзивної компетентності та готовності педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання висвітлювали у своїх працях М. Буйняк, І. Демченко, Т. Докучина, Є. Клопота, О. Мартинчук, С. Миронова, М. Чайковський та ін. Все ж проблеми формування професійної компетентності педагогів закладів загальної середньої освіти залишається актуальною.

Тенденція збільшення кількості дітей, охоплених інклюзивним навчанням, та кількості закладів загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання обумовлює потребу у якісній підготовці педагогів до роботи в галузі інклюзивної освіти, а також у формуванні професійної компетентності педагогічних працівників, які вже працюють в інклюзивних закладах. Від рівня готовності педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, володіння необхідними знаннями, вміннями, навичками, здатності застосовувати їх у своїй педагогічній діяльності, а також від наявності у них необхідних професійно-особистісних якостей залежить, чи отримають учні з

особливими освітніми потребами якісні освітні послуги, наскільки успішним буде процес їхнього розвитку та соціалізації. Наявність у закладах загальної середньої освіти фахівців зі сформованою на високому рівні інклюзивною компетентністю є одним із найголовніших чинників, що впливають на ефективність впровадження та реалізації інклюзивної освіти.

Складність навчання дітей з особливими освітніми потребами обумовлена в наш час глобальними та різкими змінами в суспільстві, які створюють нові виклики та умови для вітчизняної освіти. Наслідки світової пандемії Covid-19 і воєнний стан на території України зумовлюють необхідність переведення освітнього процесу у дистанційний формат або ж пошуку нових форм і засобів навчання. В таких умовах діти з психофізичними порушеннями особливо гостро відчують освітні труднощі і потребують якісної психолого-педагогічної підтримки у закладах освіти, додаткової уваги і турботи як з боку батьків, так і педагогів. Вимоги до компетентності та майстерності вчителів зростають в рази, адже йдеться не лише про педагогічну підтримку учнів з особливими освітніми потребами, а й про неперервність і систематичність корекційного впливу на розвиток таких дітей, психологічну підтримку учнів з особливими освітніми потребами та їх батьків, запобігання ситуації, коли вони опиняються в ізоляції та за межами освітнього процесу.

Стрімкий інформаційно-технологічний розвиток передбачає збільшення об'єму знань, вмінь і навичок, необхідних сучасному вчителю для ефективного здійснення професійної діяльності. Це вимагає від вчителя готовності проявляти максимальну професійну гнучкість, вміння швидко адаптовуватись та знаходити рішення у непередбачуваних ситуаціях, які в умовах інклюзивного навчання проявляються значно частіше.

Мета дослідження: розробити програму формування та підвищення рівня сформованості інклюзивної компетентності педагогів, які працюють в загальноосвітньому навчальному закладі.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати значення понять «компетентність», «професійна компетентність педагога»;

2. Розкрити сутність явища інклюзивної компетентності та з'ясувати її значення в професійній діяльності педагога закладу загальної середньої освіти;

3. Розробити структуру, критерії сформованості інклюзивної компетентності та методик її дослідження;

4. Дослідити та визначити рівень сформованості інклюзивної компетентності педагогів закладу загальної середньої освіти.

5. Розробити програму формування та підвищення рівня сформованості інклюзивної компетентності педагогів закладу загальної середньої освіти;

6. Перевірити ефективність розробленої програми.

Об'єкт дослідження - формування інклюзивної компетентності педагогів закладів загальної середньої освіти у процесі методичної роботи.

Предмет дослідження - програма формування та підвищення рівня сформованості інклюзивної компетентності педагогів, які працюють в загальноосвітньому навчальному закладі

Методи дослідження.

Для вирішення окреслених завдань ми використали комплекс методів, серед яких:

теоретичні: аналіз літературних джерел з теми дослідження, законодавчих і нормативних актів у галузі освіти;

емпіричні: констатувальний експеримент, анкетування;

статистичні: кількісний і якісний аналіз результатів дослідження.

Елементи наукової новизни:

уточнено та узагальнено теоретичні відомості про особливості формування інклюзивної компетентності педагогів закладів загальної середньої освіти;

розроблено діагностичний інструментарій для дослідження рівня сформованості інклюзивної компетентності педагогів відповідно до визначених критеріїв та показників;

розроблено програму формування інклюзивної компетентності педагогів закладів загальної середньої освіти.

Практичне значення дипломної роботи магістра полягає у можливості використання розробленого діагностичного інструментарію для дослідження рівня сформованості інклюзивної компетентності педагогів закладів загальної середньої освіти, а також у можливості використання запропонованої програми формування інклюзивної компетентності педагогів загальноосвітнього напрямку в інклюзивних закладах.

Апробація роботи. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. За результатами дослідження опубліковано наукову статтю на тему «Теоретичний аналіз проблеми інклюзивної компетентності педагогів» у збірнику наукових праць здобувачів освітнього ступеня бакалавр і магістр факультету спеціальної освіти, психології та соціальної роботи за редакцією О.В. Гаврилова. Вип.15. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В. 2022. 151-154 [22]. Також результати дослідження обговорювались на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної та інклюзивної освіти». Опубліковано тези на тему «Дослідження інклюзивної компетентності педагогів закладів загальної середньої освіти» у збірнику матеріалів конференції.

База дослідження. Дослідження проводилося на базі Комунального закладу «Вінницько-Хутірський ліцей Вінницького району Вінницької області». У дослідженні брали участь 39 педагогів закладу освіти, з них 36 вчителів і 3 асистента вчителя.

Структура роботи. Дипломна робота магістра складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 5 таблиць, 8 рисунків. Загальна кількість сторінок дипломної роботи -

96, кількість сторінок основного тексту – 76. Кількість використаних джерел – 62.

ВИСНОВКИ

В межах нашого дослідження ми здійснили теоретичний аналіз наукової літератури з теми дипломної роботи, а також законодавчих і нормативних актів у галузі освіти. Ми дослідили значення таких понять, як «компетентність», «професійна компетентність», «інклюзивна компетентність педагога», уточнили та узагальнили теоретичні відомості про структуру інклюзивної компетентності, роль інклюзивної компетентності як складової професійної компетентності педагога та особливості формування інклюзивної компетентності педагогів закладів загальної середньої освіти.

Результати теоретичного аналізу засвідчили необхідність формування інклюзивної компетентності педагогів закладів загальної середньої освіти, як обов'язкової умови для здійснення професійної діяльності педагогів в інклюзивному закладі. Розкриваючи сутність явища інклюзивної компетентності, ми опиралися на дослідження К. Бовкуш, Ю. Бойчука, О. Бородіної, М. Буйняк, І. Демченко, Т. Джаман, Т. Докучиної, Є. Клопоти, О. Клопоти, О. Кучерук, О. Микитюк, Т. П'ятакової, Т. Соловей, М. Чайковського, С. Чупахіної, З. Шевців та інших науковців, які розглядали її як інтегративне особистісне утворення, що включає в себе систему необхідних знань, умінь і навичок та здатність використовувати цю систему в процесі здійснення професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання. Інклюзивна компетентність також передбачає наявність у педагогів необхідних професійно-особистісних якостей, психологічної, особистісної і професійної готовності до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу. За твердженням науковців, володіння педагогами інклюзивною компетентністю на достатньому рівні дозволяє їм враховувати особливі освітні потреби учнів, забезпечувати включення таких дітей в середовище масової школи, створювати належні умови для їхнього всебічного розвитку, соціалізації, формувати в усіх учасників освітнього процесу готовність до сприйняття дитини з особливими освітніми потребами як повноцінного учасника освітнього процесу та суспільства в цілому.

Досліджуючи структуру інклюзивної компетентності, ми проаналізували сутність та зміст кожного з її компонентів: мотиваційного, когнітивного, операційного та рефлексивного. Виокремлення цих складових дозволяє детальніше розглянути умови їхнього формування та можливості застосування педагогами у практичній діяльності. Описані компоненти інклюзивної компетентності слугували нам основою для розроблення критеріїв і показників сформованості інклюзивної компетентності у педагогів, а також для виділення рівнів сформованості інклюзивної компетентності, що відображають ступінь розвитку якості тих чи інших показників: високий, середній та низький.

Відповідно до цих критеріїв, розроблено діагностичний інструментарій для застосування на етапі констатувального експерименту на базі комунального закладу «Вінницько-Хутірський ліцей Вінницького району Вінницької області». Кількість респондентів становила 39 педагогічних працівника, з яких 36 вчителів і 3 асистента вчителя. Анкетування проводилося анонімно, з використанням інструменту Google Форми, що сприяло відкритості педагогів під час надання відповідей, а також об'єктивності під час аналізу результатів опитування.

Якісний і кількісний аналіз результатів дослідження показав, що 25,64% педагогів закладу освіти володіють інклюзивною компетентністю на високому рівні. У 37,18% педагогічних працівників інклюзивна компетентність сформована на середньому рівні, і стільки ж (37,18%) опитуваних мають низький рівень інклюзивної компетентності.

У фокусі нашої уваги опинилися вчителі, які наразі вже працюють в інклюзивних класах і до яких висуваються додаткові вимоги — не лише бути готовими до педагогічної діяльності в умовах інклюзії, володіти необхідними знаннями, вміннями і навичками, а бути здатними ефективно застосовувати все перелічене на практиці, якісно виконувати свої функції, передбачені інклюзивно-освітнім процесом. Результати опитування засвідчили, що 81,25% вчителів інклюзивних класів володіють інклюзивною компетентністю на високому рівні за мотиваційним критерієм, 37,50% - за когнітивним та

операційним критеріями та 43,75% педагогів мають високий рівень за рефлексивним критерієм.

Результати засвідчили, що педагоги закладу освіти, на базі якого проводилось дослідження, потребують формування інклюзивної компетентності за всіма показниками. З цією метою було розроблено програму, яка покликана сприяти педагогам у їхньому становленні, як свідомих, успішних та активних учасників інклюзивно-освітнього процесу. В процесі розробки програми використовували досвід науковців, які у своїх працях висвітлювали методи та умови формування інклюзивної компетентності педагогів загальноосвітнього напрямку. Програма передбачає використання таких методів навчання, які дадуть можливість учасникам займати активну позицію, брати на себе відповідальність за свою педагогічну діяльність в нових для себе умовах, вчитися бути мобільними, гнучкими, креативними, вміти налагоджувати партнерську взаємодію та ефективно вирішувати складні задачі. Зважаючи на те, що інклюзивна компетентність — це цілісна система, і всі її компоненти взаємопов'язані, розроблена нами програма передбачає форми роботи, які мають на меті формування усіх складових інклюзивної компетентності. В межах програми використовуємо такі види роботи, як соціально-психологічний тренінг, методичний семінар, ділова гра, доповідь на засіданні педагогічної ради, а також віртуальну інформаційну дошку на веб-платформі «Padlet». Передбачається участь у цій програмі педагогів, які працюють в інклюзивних класах, і з яких буде складатися експериментальна група для подальшого дослідження.

Перспективи подальших досліджень проблеми формування інклюзивної компетентності педагогів загальноосвітнього напрямку вбачаємо у розширенні та вдосконаленні діагностичного інструментарію для визначення рівня сформованості інклюзивної компетентності педагогів і застосуванні його у процесі підбору кадрів для здійснення професійної діяльності в умовах інклюзивного закладу. Також перспективним напрямом дослідження вважаємо пошук та вдосконалення методів формування інклюзивної компетентності у

педагогів закладів загальної середньої освіти. Зокрема потребує впровадження та перевірки ефективності розроблена нами програма формування та підвищення рівня сформованості інклюзивної компетентності педагогів загальноосвітнього закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н.М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Український педагогічний журнал*. 2015. №1. С. 47-58.
2. Бистрова Ю.О., Коваленко В.Є. Тренінг як засіб підвищення професійної компетентності педагогів у сфері інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні Науки*. 2018. Вип. 11. С. 24-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arko_2018_11_5 (дата звернення: 10.09.2022)
3. Бовкун К.П. Основні засади формування інклюзивної компетентності педагога. *Молодий вчений*. 2014. № 7 (10). С. 158-160.
4. Бойчук Ю.Д., Бородіна О.С., Микитюк О.М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я : монографія. Харків : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2015. 117 с.
5. Бойчук Ю.Д., Казачінер О.С. Розвиток інклюзивної компетентності вчителів у системі післядипломної освіти засобами ІКТ. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2020. Вип. 2 (18). С. 66-75.
6. Бондар Т.І. Формування інклюзивної компетентності в умовах інноваційної парадигми освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7 (41). С. 153-162.
7. Буйняк М.Г. Психолого-педагогічні аспекти формування інклюзивної компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти. *Актуальні питання теорії і практики інклюзивного навчання у закладах освіти* : монографія / за заг. ред. Л.Б. Платаш. Чернівці, 2020. С. 121-137.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
9. Виконання та захист курсових і дипломних робіт студентами спеціальності 016 Спеціальна освіта: навчально-методичний посібник / за заг.

ред. С.А. Михальської. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. 120 с.

10. Вознюк А.В. Модель розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти. *Сучасний вимір та стратегії розвитку особистісно-професійної компетентності педагога* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 15 березня 2019 р. / за заг. ред. Ю.О. Нікітін, С.М. Грицай, А.В. Вознюк, С.В. Драновська, О.М. Кириченко. Суми: НВВ КЗ СОППО, 2019. С. 36-41.

11. Гладуш В.А., Баранець Я.Ю. До питання формування професійної компетентності педагога інклюзивного закладу. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2015. № 1 (9). С. 73-78.

12. Гноєвська О.Ю. Формування корекційної компетентності вчителя загальноосвітнього закладу з інклюзивною формою навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2016. 18 с.

13. Груць Г.М. Особистість і професійна компетентність педагога в сучасній освіті. *Професійна компетентність учителя Нової української школи: формування, розвиток та удосконалення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. / за ред. В.М. Чайки. Тернопіль: ТНПУ, 2020. С. 6-8.

14. Гудзь К. Готовність педагога до роботи в умовах інклюзивної освіти ЗНЗ. *Педагогічний часопис Волині*. 2018. № 1(8). С. 128-133.

15. Гуревич Р.С. Компетентнісний підхід у професійно-педагогічній освіті. *Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації* : матеріали методологічного семінару, м. Київ, 3 квітня 2014 р. У 2 ч. Київ: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014. Ч. 2. С. 137-142.

16. Демченко І. І. Готовність учителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти: структура та діагностика : навч.-метод. посіб. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2014. 160 с.

17. Демченко І.І., Рокосовик Н.В., Сулим В.Т. Психолого-педагогічна діагностика інклюзивної компетентності майбутніх фахівців педагогічного профілю. *Наука і освіта*. 2017. № 8. С. 141-149.

18. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 р. № 800, пункт 15. Верховна Рада України, 1994-2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/800-2019-п#Text> (дата звернення: 16.06.2022)

19. Джаман Т.В. Діагностика готовності вчителів початкової школи до освітньої діяльності в умовах інклюзивного навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 8 (102). С. 171-180.

20. Докучина Т.О. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи в інклюзивному закладі освіти. *Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., Кам'янець-Подільський : Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж, 2018. С. 191-193.

21. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України, голов. ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

22. Нітішевська В.Ю. Теоретичний аналіз проблеми інклюзивної компетентності педагогів. Збірник наукових праць здобувачів освітнього ступеня бакалавр і магістр факультету спеціальної освіти, психології та соціальної роботи / за ред. О.В. Гаврилова. Вип.15. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В. 2022. С. 151-154.

23. Зудінова І. В. Педагогічна компетентність і професіоналізм педагогів. Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика : збірник наукових статей / за заг. ред. Л.В. Сєрих. Суми : НІКО, 2021. 422 с. С. 123-125

24. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренерів : навчально-методичний посібник / Н. Софій, Ю. Найда, В. Маланчій, О. Семко, О. Малікова, О. Солнцева, Н. Дементієвська, І. Мельник, Л. Шевчук, І. Боднар і Т. Гніда. Київ, 2018. 174 с.

25. Інклюзивне навчання: досвід упровадження / упоряд. А.А. Колупасва. Київ : Шкільний світ, 2015. 200 с.

26. Клопота Є.А., Клопота О.А. Інклюзивна компетентність як чинник ефективності професійної діяльності фахівців педагогічної та соціально-психологічної сфер. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2017. Т. 1. №13. С. 118-123. URL: <https://spp.org.ua/index.php/journal/issue/view/4> (дата звернення 01.05.2022).

27. Клопота Є.А., Ротко О.М. Особистісна готовність як складник професійної компетентності педагогів в умовах інклюзивної освіти. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. 2021 №1. С. 125-132. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2021-1-17> (дата звернення: 15.05.2022).

28. Коврігіна Л.М. Формування готовності вчителя до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. №11. С. 10-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2017_11_4 (дата звернення: 12.08.2022).

29. Кучерик О. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я як результат його підготовки до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2013. Вип. 121(1). С. 109-112. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Nz_p_2013_121%281%29_28 (дата звернення: 12.06.2022).

30. Лейко С.В. Поняття «компетенція» та «компетентність»: теоретичний аналіз. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 4. С. 128-135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2013_4_15 (дата звернення 18.05.2022).

31. Мельник Н.І. Феномен «професійної компетентності» в українській та європейській педагогічній теорії: порівняльний аспект. *Педагогічна освіта:*

теорія і практика. Психологія. Педагогіка. 2017. № 28. С. 54-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2017_28_11 (дата звернення: 15.05.2022).

32. Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів I рівня підтримки в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України. ГО «КВАНТ РАЦІО», 2021. 23 с.

33. Національна стратегія розвитку інклюзивної освіти на 2020-2030 роки. Нова Українська школа, 2017. URL: <https://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2019/07/210719-strategiya-inklyuziya.pdf> (дата звернення: 12.07.2022).

34. Національний стандарт України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічні посилання. Загальні положення та правила складання». [Чинний від 2016-07-01]. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.

35. Освіта в Україні: виклики та перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2020. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf> (дата звернення: 12.07.2022)

36. Побірченко Н.С. Компетентнісний підхід у вищій школі: теоретичний аспект. *Освіта та педагогічна наука*. 2012. № 3 (152). С. 24-31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OsDon_2012_3_5 (дата звернення: 16.05.2022).

37. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навч. пос. Київ : ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300 с.

38. Про затвердження заходів щодо впровадження інклюзивного навчання в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2015 року : Наказ МОН України від 23.07.2013 р. № 1034. Верховна Рада України, 1994-2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1034729-13#Text> (дата звернення: 16.06.2022).

39. Про затвердження програми незалежного тестування фахових знань та вмінь учителів початкових класів закладів загальної середньої освіти : Наказ МОН України від 05.04.2022 р. № 294. Міністерство освіти і науки України,

2022. URL:<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-programi-nezalezhnogo-testuvannya-fahovih-znan-ta-vmin-uchiteliv-pochatkovih-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 11.07.2022).

40. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р. № 2736. Верховна Рада України, 1994-2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 10.07.2022).

41. Про затвердження Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 15 січня 2018 р. №36. Міністерство освіти і науки України, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-organizaciyi-i-provedennya-pidvishennya-kvalifikaciyi-pedagogichnih-pracivnikiv-zakladami-pislyadiplomnoyi-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 13.07.2022)

42. Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників для роботи в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 18.10.2019 р. №1310. Верховна Рада України, 1994-2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1310729-19#Text> (дата звернення: 14.07.2022)

43. Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу : Розпорядження КМУ від 09.08.2017 р. № 526-р. Верховна Рада України, 1994-2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.07.2022)

44. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Верховна Рада України, 1994-2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 16.06.2022)

45. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX, Стаття 51. Верховна Рада України, 1994-2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 16.06.2022).

46. П'ятакова Т. І. Розвиток інклюзивної компетентності вчителя: швейцарський досвід. Порівняльно-педагогічні студії. 2012. №1 (11). URL: <https://doi.org/10.31499/2306-5532.1.2012.18691> (дата звернення: 10.07.2022)

47. Радченко Ю.Л. Система професійної компетентності майбутнього вчителя як необхідна умова його педагогічної майстерності. *Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації* : матеріали методологічного семінару, м. Київ, 3 квітня 2014 р., У 2 ч. Київ: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014. Ч. 2. С. 167-173.

48. Савчук З., Москалюк Л. Психологічна готовність учителя до роботи в інклюзивному просторі: теоретичний аспект. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2017. №2. С. 42-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog_2017_2_7 (дата звернення: 11.06.2022).

49. Сембрат А.Л. Теоретичні основи компетентнісного підходу в сучасній освіті: світовий досвід. *The scientific heritage*. 2021. № 68. С. 11-15.

50. Словник іншомовних слів. Наукове видання / уклад. : С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. Київ : Наукова Думка, 2000. 680 с.

51. Соловей Т.В., Чайковський М.Є. Змістовні компоненти професійної компетентності соціального працівника інклюзивного закладу освіти. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. Хмельницький, 2013. № 1 (7). С. 220–224.

52. Статистичні дані. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani> (дата звернення: 12.07.2022)

53. Удич З.І. Модель фахової підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивного класу. *Освітній егоцентризм Георгія Філіпчука: зб. наук. пр.* /упоряд.: Н. Ничкало, О. Боровік; НАПН України; Інститут пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. К.: Богданова А.М. 2016. С. 416-417.

54. Фіголь Н.А. Інклюзивна компетентність педагога: теоретичний аспект. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2020. Вип. 77. С. 199-202. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/33347> (дата звернення: 15.06.2022).

55. Чайковський М.Є. Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу. *Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал*. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. № 2. С. 15-21.

56. Чечель Н.М. Компетентність учителя початкової школи в умовах сучасності. Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика : матеріали III Всеукр. наук.-метод. практ. конф., 20 лютого 2019 р. / за заг. ред. Л.В. Серих. Суми : НІКО, 2019. С. 358-361.

57. Чопік О.В. Особливості підготовки вчителів до роботи в умовах закладу загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням. *Актуальні питання корекційної освіти: збірник наукових праць*. 2020. Вип. № 15. С. 211-219.

58. Чупахіна С.В. Інноваційні підходи до формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів: український контент. *International periodic scientific journal «Modern engineering and innovative technologies*. 2019. Issue №7. Part 4. P. 64-77. URL: <https://www.sworld.com.ua/konferger7/65.pdf> (дата звернення: 15.08.2022).

59. Шевців З.М. Концепція соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи. *«Педагогічні науки»: збірник наукових праць*. 2016. Т. 3. № 74. С. 117-122.

60. Шевців З.М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі

загальноосвітнього навчального закладу : дис. ... док. пед. наук : 13.00.04.
Рівне, 2018. 608 с.

61. Щебетенко О.В. Професійна компетентність педагога початкової освіти. *Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: збірник наукових статей* / за заг. ред. Л.В. Серих. Суми : НІКО, 2021. С. 397-400.

62. Teacher Education for Inclusion Profile of Inclusive Teachers. *European Agency for Development in Special Needs Education*. 2012. 46 p.